Н. Коржик

МІЖ ПЕРСОНАЛІЗАЦІЄЮ ТА ДОСТОВІРНІСТЮ: ГЕНЕРАТИВНИЙ ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У СТВОРЕННІ МУЗЕЙНОГО ПРОДУКТУ

N. Korzhyk

BETWEEN PERSONALIZATION AND AUTHENTICITY: GENERATIVE ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN MUSEUM PRODUCT CREATION

Цифрова трансформація музейної діяльності створює нові можливості для репрезентації культурної спадщини, організації комунікації з відвідувачами та розширення доступу до музейних колекцій. Особливого значення в цьому контексті набуває генеративний штучний інтелект (ШІ), котрий сприяє автоматизації опрацювання музейної інформації, створенню мультимедійного контенту, персоналізації екскурсій, багатомовного інформаційного супроводу, віртуальних музейних асистентів, цифровій реконструкції втрачених об'єктів і розвитку інтерактивних форм комунікації. Водночас поширення генеративних технологій актуалізує питання достовірності інформації, збереження автентичності, авторства та відповідальності музейних інституцій за створення цифрового контенту, а саме інтерпретації культурної спадщини.

Особливу проблему становить здатність ШІ формувати візуально переконливі зображення й текстові інтерпретації, які не завжди відповідають історичним джерелам. У музейному середовищі така невідповідність може призвести до змішування документально підтверджених фактів, наукових гіпотез і художніх реконструкцій. Відвідувач, не маючи достатніх підстав для критичної оцінки цифрового матеріалу, може сприймати згенерований образ як достовірне відтворення минулого.

Актуальність цього питання підтверджують результати глобального опитування UNESCO та Міжнародної ради музеїв (ICOM), оприлюднені у вересні 2026 р. (https://www.unesco.org/en/articles/unesco-icom-global-survey-finds-museums-embracing-ai-governance-and-capacity-lag-behind). Дослідження охопило понад 400 музеї з 90 країн (57% респондентів повідомили про використання ШІ, тоді як 55% зазначили про відсутність внутрішньої політики, стратегії або рекомендацій щодо його застосування). Серед головних проблем музеї назвали точність інформації, авторське право, прозорість, алгоритмічна упередженість.

Наразі етичні виклики використання ШІ в музейній діяльності можна представити наступними аспектами:

1) точність інформації. Зокрема, розмежування фактичної достовірності та візуальної правдоподібності, оскільки ШІ здатний створювати реконструкції об'єктів, історичних подій тощо. Проте такі результати можуть містити анахронізми, невідповідності матеріалам і технологіям певної історичної доби або деталі, які не мають документального підтвердження.
2) збереження автентичності культурної спадщини. У музейній практиці автентичність не можна зводити лише до зовнішньої схожості цифрової копії з оригіналом. Вона пов'язана з походженням об'єкта, його матеріальними характеристиками, історією побутування, документальними свідченнями та

культурним контекстом. Згенероване зображення може мати високу естетичну якість, проте не відтворювати реальних характеристик історичного об'єкта.

3) алгоритмічна упередженість та інтерпретація культурної спадщини. ШІ навчаються на даних, які можуть нерівномірно представляти різні культури, історичні періоди й соціальні групи. Відповідно, згенеровані описи можуть відтворювати стереотипи, спрощувати питання походження музейних колекцій (особливої уваги потребують об'єкти, пов'язані з травматичним минулим, культурними правами тощо).
4) прозорість використання ШІ. Якщо музей представляє згенеровану реконструкцію без відповідного пояснення, відвідувачеві складно відрізнити документальне свідчення від гіпотетичної інтерпретації. Тому маркування цифрових матеріалів повинно бути не формальністю, а засобом формування довіри (слід зазначати, чи є матеріал цифровою копією, науково обґрунтованою реконструкцією або художньою інтерпретацією тощо).

Отже, важливим завданням сучасного музеєзнавства є визначення принципів, які забезпечуватимуть відповідальне використання ШІ без нівелювання наукової достовірності, історичної складової та культурної цінності музейних об'єктів.

У результаті теоретичного аналізу означених аспектів відповідального використання ШІ в музейній діяльності можна запропонувати декілька взаємопов'язаних принципів:

- наукової доказовості — твердження про музейні об'єкти, історичні події тощо мають ґрунтуватись на перевірених джерелах, тобто згенерований контент необхідно перевіряти на відповідність каталогам, архівним матеріалам тощо; відсутність достовірних відомостей не повинна компенсуватися вигаданими деталями;
- розмежування оригіналу й реконструкції (цифрові копії, реконструкції та художні інтерпретації мають чітко розрізнятися, маркуватися);
- професійної відповідальності — ШІ слід розглядати як допоміжний інструмент, а не як самостійного носія музейного авторитету, відповідальність за дотримання етичних норм та якість кінцевого продукту залишається за фахівцем і музейною установою;
- повага до культурних прав і різноманіття (при використанні ШІ необхідно враховувати права спільнот на представлення власної спадщини, чутливість до культурного контексту та ризик дискримінаційних стереотипів);
- правової та інформаційної безпеки — під час використання ШІ слід враховувати авторське право, походження навчальних даних, захист персональної інформації та обмеження на передавання матеріалів третім сторонам.

Представлені принципи узгоджуються з Рекомендаціями UNESCO щодо етики ШІ (https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-ethics-artificial-intelligence), Кодексом етики ICOM (https://icom.museum/wp-content/uploads/2018/07/ICOM-code-En-web.pdf), котрі наголошують на правах людини, відповідальності, професійних стандартів та суспільної місії культурних інституцій.

Отже, використання ШІ відкриває нові можливості для дослідження, інтерпретації та популяризації культурної спадщини, проте водночас створює ризики поширення недостовірних відомостей, викривлення історичного контексту й підміни автентичних свідчень синтетичними цифровими образами. Забезпечення

відповідального використання ШІ в музеях потребує системного поєднання наукової перевірки, прозорого маркування контенту, документування процесу генерації, професійного контролю та дотримання правових і етичних норм. В умовах цифрової трансформації саме поєднання інноваційності з доказовістю, прозорістю та професійною відповідальністю має стати основою довіри до музейної інтерпретації культурної спадщини.

A. Merta-Staszczak, J. Stecko

CULTURAL INSTITUTIONS AS SPACES OF VALUES AND EXPERIENCE: PERSPECTIVES OF STUDENTS AT UNIVERSITIES OF TECHNOLOGY

А. Мерта-Сташчак, Ю. Стечко

КУЛЬТУРНІ ІНСТИТУЦІЇ ЯК ПРОСТОРИ ЦІННОСТЕЙ І ДОСВІДУ: ПОГЛЯДИ СТУДЕНТІВ ТЕХНОЛОГІЧНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ

Cultural institutions are responsible for creating, promoting, and preserving culture. Their activities are not solely focused on generating economic profit but combine public and social functions with the need to respond to the needs of their audiences. Particularly in the case of young people, what matters is not only the existence of the programme itself but also its accessibility, appeal, and the extent to which participation can be integrated into everyday life. The aim of this study is to examine cultural institutions as spaces in which three elements converge: the values declared by young adults, their expectations of these institutions, and their actual experiences of participation.

The study is based on an anonymous survey conducted among 201 students at Wrocław University of Science and Technology (100 respondents) and Rzeszów University of Technology (101 respondents). The majority of respondents were between the ages of 18 and 23. The questionnaire included questions concerning the functions of cultural institutions, factors influencing participation, expectations regarding cultural offerings, core values, sources shaping those values, and experiences influencing perceptions of culture and values. For the purposes of the present analysis, these data were considered jointly from an interpretive perspective, without inferring causal relationships among the variables. The study did not test whether the endorsement of a specific value leads to a particular evaluation of a museum, theatre, or library; rather, it allows to identify which value orientations, expectations, and experiences coexist within the same study group.

The most frequently selected values in the students' axiological profile were security (68.7%), kindness (66.7%), and achievement (65.7%), followed by self-direction (55.7%) and hedonism (50.2%). When asked to select one overarching value, the most frequent choice was security (28.4%), followed by kindness (20.9%). Hedonism was selected by 11.4% of respondents, while achievement and self-direction were each selected by 10.4%. These findings were interpreted with reference to Shalom H. Schwartz's theory of basic human values. The results suggest that the need for stability, relationships with others, agency, and autonomy coexist within the group, while the requirement to select a single overarching value further highlights the prominence of protective and relational values.

At the same time, students clearly recognise the social and value-related role of cultural institutions. A total of 84.1% of respondents agreed that these institutions perform an educational function, while 78.1% believed that they promote values. Their entertainment function (75.6%) and contribution to local development (76.1%) were also highly rated.